

Cesta (významy)

Rozdíl mezi dvojím myšlenkovým přístupem ke skutečnosti můžeme demonstrovat na příkladu „cesty“. Cestu totiž můžeme chápat jako prošlapané, možná i upravené (a často upravované, protože udržované), do mapy zakreslitelné (a dokonce z letadla vyfotografovatelné) spojení mezi dvěma místy, třeba vesnicí A a městečkem B. To je zpředměťující myšlenkové uchopení něčeho, co má ve skutečnosti mnohem komplikovanější povahu; naše zpředměťující uchopení tedy redukuje skutečnost v její plnosti na něco jakoby pevného, trvalého. Že „cesta“ v tomto pojetí není trvalá ve smyslu neměnnosti, známe velmi dobře z běžné zkušenosti, neboť tu cestu je třeba udržovat; odtud povolání cestáře, který měl určitý počet cest na starosti a byl odpovědný za jejich udržování. Cesta musí ovšem být udržována i tehdy, kdy jde jen o vyšlapanou stezku: ta se udržuje tím, že se po ní chodí. Silnice, po které se nejen chodí, ale také jezdí, a dokonce po které jezdí i velké a těžké povozy, se ovšem tímto provozem neudržuje, nýbrž naopak poškozují a ničí, takže musí být udržována za cenu nákladných oprav. Přesto ta zpředmětněná cesta, která od pozitivních i negativních proměn v důsledku provozu prostě odhlíží, má nepochybně smysl jen proto, že onen provoz je po ní možný a že je snadnější a jednodušší, než kdybychom museli jít nebo jet neupraveným a neprošlapaným terénem. Z toho je velmi dobře patrné, jak taková cesta, kterou můžeme zakreslit v mapě nebo vyfotografovat, má smysl jen proto, že se po ní chodí nebo jezdí. A to chození nebo jízda nemohou být ani zakresleny, ani vyfotografovány ve své plnosti, nýbrž vždy jen o něco, dokonce o to nejdůležitější ochuzeny (dnes bychom to cestování mohli např. nafilmovat, ale to je trik, počítající s tím, že nepostřehneme, že jde jen o jednotlivé nehybné záběry, ale velmi rychle za sebou). A tak se ukazuje, že tehdy, když se soustředíme nikoli na „cestu“ nějakým způsobem fixovanou a zbavenou dějovosti, necháme stranou to nejdůležitější, totiž ten děj našeho cestování, naší pouti po těch objektivovaných cestách. V běžném jazyce však tomuto pohybu po pevných cestách říkáme také „cesta“, ale míníme při tom naopak ten děj a to, co se při něm stalo, odehrávalo – a pomáháme si narativitou. Prostě vypravujeme, co se nám cestou z jednoho místa do jiného místa všechno přihodilo. A teď ovšem stojíme před úkolem, zachytit tuto dějovost, tento sled příhod a událostí také pojmově. Po dlouhá staletí si ani velcí myslitelé takřka nikdy plně neuvědomovali, že k tomu cíli potřebujeme prostě jiné pojmy, jiný typ pojmů, totiž takové pojmy, které nejsou spjaty s tzv. intencionálními předměty (chápanými jako cosi pevného), nýbrž které by byly stejně pevně a stejně určitě spjaty s příslušnými intencionálními ne-předměty. Obojí myšlenkovou zaměřenost v běžném životě a v běžném myšlení i hovoru docela dobře rozeznáváme, ale jakmile to chceme pojmově zpracovat a uchopit, stále upadáme do starých, v průběhu dlouhých staletí do hloubky vyježděných kolejí, jimiž jsme vždy znovu strhováni někam stranou.

(Písek, 030701-1.)